

2020-01-09

Miljödepartementet
10333 Stockholm

Ert dnr M2019/01011/S

Naturhistoriska riksmuseets yttrande över betänkandet Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning (SOU 2019:22).

Naturhistoriska riksmuseet (NRM) har tagit del av betänkandet och avger här sitt yttrande. NRM välkomnar betänkandets övergripande arbete med att se över hur svensk miljöövervakning bör vara organiserad på nationell, regional och lokal nivå. Regeringen önskade i första hand synpunkter på förslaget om att inrätta ett Miljöövervakningsråd vid Naturvårdsverket, men öppnade även för synpunkter på övriga delar av betänkandet. I arbetet med att bereda remissen har det framkommit att det finns ytterligare delar i betänkandet som det finns anledning att kommentera. I Naturhistoriska riksmuseets svar inleder vi därför med synpunkter kopplade till förslaget om att inrätta ett nytt miljöövervakningsråd, därefter kommenterar vi övriga delar av betänkandet kortfattat.

1. Organisation – ett Miljöövervakningsråd inrättas 18.8.3

Naturhistoriska riksmuseet tillstyrker förslaget och anser att det är positivt att ett miljöövervakningsråd inrättas med en bred representation från myndigheter som är verksamma inom miljöövervakningen i Sverige.

2. Forskning och möjligheter att upptäcka nya miljörisiker 18.4

Naturhistoriska riksmuseet instämmer i förslaget om behovet av att förstärka forskning på och kring miljöövervakningsdata för att förbättra möjligheterna att upptäcka och förklara negativ miljöpåverkan. Utredningen föreslår ett särskilt forskningsprogram. Naturhistoriska riksmuseet tycker att det är viktigt den information som tas fram inom miljöövervakningen nyttjas för forskning som skapar möjlighet att upptäcka nya miljörisiker. Därför är det önskvärt med en mer utförlig plan över hur detta ska gå till.

3. Miljöövervakningsrådet 18.15.1-3

Naturhistoriska riksmuseet anser att formuleringen kring Naturvårdsverkets ansvar är otydlig. Formuleringen ”yttre miljö” som används i instruktionen är inte vedertagen, och det är inte tydligt vad det syftar på. För att definitionen ska vara tydlig måste den beskrivas på ett bättre sätt. Med den nuvarande formuleringen finns risk att befintlig övervakning av effekter av miljögifter som t.ex. populationsövervakningen av säl, tumlare, fisk, vitmärta, nätsnäcka faller utanför definitionen.

4. Ekonomiska konsekvenser Miljöövervakningsrådet 19.2.2

Inga synpunkter.

5. Ekonomiska konsekvenser för myndigheternas löpande verksamhet 19.2.3 Datavärdskap

Naturhistoriska riksmuseet instämmer med utredaren om behovet av att rapporteringen av data till datavärd ska vara enkel och tydlig. Det är dock viktigt att utförare inom miljöövervakningen är involverad i detta arbete för att försäkra sig om att en överföring av ansvaret för avtalen till datavärdarna också innebär en förenkling av processen för alla i miljöövervakningskedjan. I dagsläget har NV och HaV en viktig roll som medlare mellan utförare och datavärdar i de fall man inte kommer överens och det är viktigt att dialogen mellan utförare och datavärd inte blir för ensidig.

6. Naturhistoriska riksmuseet vill också framföra särskilda synpunkter på följande avsnitt:

5.9.1 Bestånd av tumlare ingår också i programmet Kust och hav

7.5.7 Tumlare är inte nämnt under Toppkonsumenter

7.12.1 ”Naturvårdsverket anser vidare att övervakning av jaktbart vilt saknas som underlag för jakttilldelning. Den avskjutningsstatistik som finns är otillräcklig för att bedöma förändringar av populationsstorlek. Vidare finns inte heller någon övervakning av hälsotillståndet hos däggdjur, fåglar och fisk.”

Naturvårdsverket finansierar övervakning av hälsotillståndet hos säl. Sjukdomstillståndet hos vilda djur undersöks av SVA, oklart om man här menar att man saknar andra arter eller annan typ av data.

9. Hälsorelaterad miljöövervakning

Det påpekas i betänkandet att hälsorelaterad övervakning inom miljöövervakning behöver en särskild översyn och att den borde förstärkas.

Definitionen av hälsorelaterad miljöövervakning (9) enligt betänkandet är endast relaterad till mätning av miljögiftshalter i människan. *Programområdet kallades till en början hälsa och urban miljö men 2003 ändrades namnet till Hälsorelaterad miljöövervakning (HÄMI) Regeringen har också framhållit att den hälsorelaterade miljöövervakningen bör utvecklas och stärkas. Ställningstagandet redovisades i propositionen På väg mot en giftfri vardag – plattform för kemikaliepolitiken från 2013. Regeringen ansåg att en förstärkt miljöövervakning och screening på både nationell och EU-nivå särskilt borde fokusera på förekomsten av farliga ämnen i blod, navelsträngsblod och bröstmjölk samt i inomhusmiljön*

HÄMI består av följande delprogram:

- Biologiska mätdata – metaller.
- Biologiska mätdata – organiska ämnen.
- Luftföroreningar – exponeringsstudier.
- Luftföroreningar – besvär, hälsoeffekter.
- Fysikaliska mätdata.
- Livsmedel – intagsberäkningar.

Ett av syftena med utredningen av miljöövervakningen var enligt direktivet (1.1) att identifiera synergier och lösningar som leder till kostnads- och resurseffektiv miljöövervakning.

Det finns synergier att göra med den nuvarande hälsorelaterade miljöövervakningen och hälsoövervakning inklusive effekter av miljögifter hos säl som utförs på Naturhistoriska riksmuseet.

Obduktion av bifångade, strandade och skjutna sälar med samling av prover i miljöprovbanken utförs sedan 40 år. Eftersom sälen är en toppkonsument i den marina näringskedja så är den en utmärkt indikator för att påvisa risker i form av hälsoeffekter av bioackumulerande miljögifter i fisk. Det finns

en viktig synergi till människans hälsoövervakning att göra genom hälsoövervakning och provtagning av vilda däggdjur eftersom man genom obduktioner kan finna förekomst av sjukliga förändringar i relation till miljögiftshalter (samt få en verifikation av förändringarna genom försöksverksamhet).

Det vore önskvärt att miljöövervakningen övervakar risker innan de drabbar människan. När man väl konstaterar höga halter och hälsoeffekter hos människan, vilket naturligtvis är viktigt att dokumentera, så är det redan för sent för att undvika skador på människor.

Övervakning av inomhusmiljö är kanske inte heller helt relevant i den nationella miljöövervakningen.

18.3 I- 18.3.8 ”18.3.8 Det saknas tillräckliga underlag om och analyser av nya miljörisiker. Detta beror bl.a. på att stora mängder data inte tas tillvara i den utsträckning som skulle vara möjlig. Dessutom är miljöövervakningen traditionellt sett inte utformad för att upptäcka nya miljörisiker. Ett undantag är screening som är enstaka undersökningar som genomförs för att upptäcka förekomsten av nya och potentiellt skadliga ämnen i miljön och människor.”

Miljöövervakningen syftar till att upptäcka nya risker genom att uppmärksamma förändringar eller avvikelser i miljön som kan vara ett resultat av negativ miljöpåverkan. Genom att på ett långsiktigt och systematiskt sätt samla in och utvärdera miljödata kan man upptäcka dessa avvikelser. I programmen avseende övervakning av säl, statens vilt (tumlare, utter, rovfåglar), fisk, reproduktionsstörningar hos vitmärta och nätsnäcken sker redan idag en övervakning som är utformad för att upptäcka nya risker och potentiellt skadliga ämnen i miljön. Avvikelser i dessa program kan följas upp för att identifiera om förändringarna som observerats kan vara en miljörisk. Denna möjlighet finns alltså redan idag i de ordinarie programmen, dock anser Naturhistoriska riksmuseet att det finns ett behov av mer resurser för att följa upp observerade förändringar och avvikelser.

18.4 Naturhistoriska riksmuseet anser att en tydlig definition av miljöövervakningen är mycket viktig eftersom den ligger till grund för vad som ska tolkas som miljöövervakning. Utredarens förslag kan lätt ses som att man enbart övervakar effekter av ämnen som är relevanta för människors hälsa utan att ta hänsyn eller övervaka ämnen som påverkar miljön för andra arter och ekosystem. Definitionen behöver därför förtydligas. I förslaget om en tydlig definition av vad miljöövervakning är så används även begreppet ”yttre miljö” som inte är vedertaget, och det är inte tydligt vad det exakt syftar på. För att definitionen ska vara tydlig måste detta beskrivas och det är viktigt att hälsoeffektstudier på annat än människa inte tappas bort.

Formuleringen att ”*Ta fram och samla in*” kan tyckas säga samma sak. En naturlig del i miljöövervakningen är att samla in mätvärden och material för att ta fram miljödata. Med denna formulering finns en risk att viktig verksamhet som att spara/förvara material för framtida analyser faller utanför definitionen. För Naturhistoriska riksmuseet skulle det innebära att arbetet med miljöprovbanken där miljöprover samlats in under mer än 50 år och biobanker för humana prover inte skulle vara miljöövervakning.

18.10.5 Naturhistoriska riksmuseet instämmer med utredaren om behovet av att säkerställa den långsiktiga finansieringen av pollenövervakningen i Sverige.

18.15.7 Här väcks frågan om i vilken utsträckning Kemikalieinspektionen kan få ett ökat ansvar för den hälsorelaterade miljöövervakningen som Naturvårdsverket bedriver och finansierar eftersom Kemikalieinspektionen ansvarar för att samordna uppföljning, utvärdering och rapportering av miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö*.

Naturhistoriska riksmuseet anser att det finns en risk med att skilja hälsorelaterad övervakning på människa från den övervakningen som sker i exempelvis toppkonsumenter. Det skulle kunna innebära en risk för att viktiga synergier och komparativa aspekter mellan arter går förlorade. Det är därför önskvärt att ansvaret delas mellan de myndigheter som arbetar med hälsoövervakning.

Bilaga 9

Sid 668: Delprogrammet Bestånd tumlare (HaV) saknas i sammanställningen vilket innebär att kostnadsberäkningen tre miljoner inte är korrekt.

Sid 674: "Tumlarförekomst" saknas. Blekinge länsstyrelse övervakar tumlare akustiskt sedan ganska många år tillbaka. Fr.o.m. 2019 ingår deras data i det nationella miljöövervakningsprogrammet för tumlare. Länsstyrelsen samlar in data som NRM analyserar, sammanställer och skickar till datavärd.

Bilaga 15

Tumlare, bestånd saknas under Kust och Hav

Beslut i detta ärende har fattats av överintendent Joakim Malmström. Föredragande har varit enhetschef Olle Karlsson. Medverkat i beredningen av ärendet har: patolog Britt-Marie Bäcklin, intendent Julia Carlström, intendent Sara Danielsson, intendent Suzanne Faxneld, förste intendent Markus Ahola och intendent Sara Persson.

Joakim Malmström

Olle Karlsson